

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Jog- és Államtudományi Doktori Iskola

A devizaalapú kölcsönszerződések egyes dogmatikai kérdései

doktori értekezés tézisei

Dr. Pomeisl András József

Témavezetők:

Dr. Csehi Zoltán tanszékvezető egyetemi tanár

Dr. Osztovits András tanszékvezető egyetemi tanár

Kézirat lezárásának dátuma:

2020. január 31.

Budapest

2020.

I. A téma aktualitása

Az elmúlt nagyjából egy évtizedben kevés olyan polgári jogi vonatkozású kérdés volt, amely akkora társadalmi indulatokat kavart volna, mint a 2002 és 2009 között folyósított, devizában nyilvántartott tartozások ügye. A társadalmi indulatok alapvetően a nyilvántartási devizák forinthez viszonyított árfolyamának jelentős mértékű emelkedéséből adódó törlesztőrészlet-növekedés, a tartozás forintban kifejezett összegének drámai emelkedése váltotta ki, ami a gyakorlatban azt jelentette, hogy jövedelmüknek a vártnál jóval nagyobb hányadát voltak kénytelenek törlesztésre fordítani, sok esetben a törlesztőrészlet nagysága meghaladta valós teljesítőképességüket, ami végső esetben végrehajtásba és a fedezetül felajánlott ingatlanok elvesztéséhez vezetett.

E társadalmi problémát sokan már kezdettől fogva a jog eszközeivel kívánták orvosolni. Sajátos módon azonban nem a *clausula rebus sic stantibus* – gazdasági válságok idején gyakran alkalmazott – intézményét hívták segítségül, hanem a deviza alapú kölcsön- és lízingszerződések érvényességét kezdték vitatni. Ennek során a dogmatikailag védhető érvelések mellett az adósok tömegeiben teljességgel megalapozatlan várakozásokat keltő megközelítések is megjelentek a közbeszédben. Döntő mértékben ez utóbbinak köszönhető, hogy e problematika Kúria által kidolgozott jogi megoldását mindmáig viták övezik a nyilvánosságban.

Hangsúlyozni kell azt is, hogy – néhány szereplő hamis narratívájától eltérően – a deviza alapú szerződések mikénti megítélésére sem a magyar, sem az uniós jogban nem létezett egy kész válasz. E területen a Kúria valójában úttörő szerepet töltött be: olyan kérdésekre alkalmazta a Tanács 1993. április 5-ei, a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről 93/13/EGK irányelvét (a továbbiakban: Fogyasztói Irányelv), amelyekkel az Európai Unió Bírósága korábban még nem foglalkozott a Fogyasztói Irányelv értelmezése kapcsán. A Kúria által kialakított jogi megoldás értékét mutatja, hogy az Európai Unió Bírósága utóbb annak számos elemét helyesnek fogadta el.

Jelen dolgozat szerzője abban a szerencsés helyzetben van, hogy a Kúria joggyakorlatának alakulását a Kúria Polgári Kollégiuma mellett dolgozó kúriai titkárként, majd főtanácsadóként

kezdetől fogva figyelemmel kísérhette, aktívan részt vehetett a jogi megoldások kidolgozásával kapcsolatos belső szakmai vitákban, így közvetlen ismeretekkel rendelkezik annak a dogmatikai érvrendszernek az elemeivel kapcsolatban, amely a Kúria jogi álláspontját alátámasztják.

II. A kutatás célja, tárgya és módszere

Jelen dolgozat célja, hogy feltárja azt a dogmatikai érvrendszert, amely a Kúria elvi iránymutatásai és irányadó joggyakorlata háttérében meghúzódik, és egységes, következetes rendszerré építse az egyes elvi iránymutatásokban és eseti határozatokban megjelenő, elvi jelentőségű megállapításokat. Természetesen a rendszerépítés során a szerző azt a megközelítést részesíti előnyben, amelyet a viták során maga is képviselt, és ott, ahol a Kúria egyes iránymutatásai vagy eseti határozatai ettől a következetesen képviselt elvi állásponttól eltérő megközelítést tükröznek, kísérletet tesz saját megközelítésmódjának az eltérő megközelítésmódokkal való ütköztetésére.

A szerző munkahipotézise a dolgozat elkészítése során az volt, hogy a Kúriának a deviza alapú hitelezéssel kapcsolatos megközelítése abban az értelemben nem tekinthető újnak, hogy az azokra a tételekre – különösen is GROSSCHMID Béni pénzkötelmekre vonatkozó elméletére – épül, amelyeket e területen a magyar magánjogtudomány a „devizahiteles” problematika keletkezése előtt is irányadónak fogadott el, és így szervesen illeszkedik a magyar magánjogi dogmatika keretei közé. A Kúria joggyakorlatának újdonsága tehát nem annyira a megközelítésből, mint a kezelt problematika újdonságából és az uniós jogi szempontok recepciójából fakad.

Természetesen az ún. devizahiteles ügyek számos olyan kérdést a felszínre hoztak, amelyek szorosan nem kötődnek ehhez a konstrukcióhoz. A szerzőnek ezért szükségképpen körül kell határolnia, hogy mi az, amit vizsgálni kívánt. Figyelemmel arra, hogy a legtöbb vitát mindmáig a deviza alapú hitelezés konstrukciójának megítélése váltja ki, az látszott célszerűnek, hogy a vizsgálódás középpontjába ezt a kérdéskört helyezzük. A Kúria jogegységi határozataihoz hasonlóan a vizsgálódás elsősorban azokra a fogyasztói kölcsönszerződésekre¹ terjed ki,

---

¹ A Kúria jogegységi határozatai a kölcsönszerződések mellett a pénzügyi lízingszerződésekre is kiterjednek, jelen dolgozat azonban alapvetően a kölcsönszerződések által felvetett kérdésekkel foglalkozik; a pénzügyi lízingszerződések sajátos kérdéseire csak az összefüggés okán fogunk utalni.

amelyek vonatkozásában az adós tartozását valamely idegen pénznemben (tipikusan: svájci frankban, Európában vagy Japánban) tartják nyilván, és a szerződés alapján a folyósítás és a törlesztés ténylegesen forintban történik.

A dolgozat alapvetően két kérdéskört tesz vizsgálat tárgyává:

(A) a vizsgált szerződések jellegadó tartalmának érvényességét, illetve

(B) az esetleges érvénytelenség esetén a további jogkövetkezmények alkalmazhatóságát.

Az (A) kérdéskör kapcsán utalnunk kell arra: a viták során felmerült, hogy a deviza alapú kölcsönszerződés konstrukciója nem felel meg a kölcsönszerződés törvényi definíciójának, mert annak tárgya meghatározott pénzüsszeg, szemben a deviza alapú kölcsönszerződés tárgyaként megjelölt tőkeösszeg forintban kifejezett összegének meghatározatlanságával. Erre az érvelésre tekintettel foglalkozni kellett a kölcsönösszeg meghatározottságának, a kirovó és lerovó pénznem közti átszámítás problematikájával, az árfolyamkockázat viselésének kérdésével éppúgy, mint a kölcsönszerződésben foglalt ellenszolgáltatás mibenlétével.

A (B) kérdéskör kapcsán röviden össze kellett foglalni azt a vitát, amely az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonása körében jelenleg is zajlik, utalva a különböző megoldási javaslatokra. Ennek a kérdéskörnek a részterületei: az eredeti állapot helyreállíthatósága a kölcsönszerződés érvénytelensége esetén, az érvényesség, hatályosság nyilvánítás tartalma, ha a kölcsönszerződés az árfolyamkockázatot a fogyasztóra telepítő rendelkezések tisztességtelensége miatt érvénytelen; a részleges érvénytelenség jellege, és ennek kapcsán a bíróság beavatkozási lehetősége a szerződés tartalmába, végül az érvénytelen kölcsönszerződésből eredő visszakövetelési igények elévülésének kérdésköre.

Mivel a kutatás célja alapvetően a Kúria elvi iránymutatásainak és joggyakorlatának háttérében meghúzódó dogmatikai megközelítés rendszerszemléletű kibontása, a joggyakorlat dogmatikai alapú feldolgozását és a különböző dogmatikai megközelítések ütköztetését tette szükségessé. Ennek érdekében törekedtünk a joggyakorlat oldaláról egyfelől a Kúria elvi iránymutatásait, vonatkozó eseti határozatait, másfelől a konzultatív testületek álláspontját feldolgozni. E vizsgálat során – a teljességre törekedve – közel 1000 érdemi kúriai határozatot tekintettünk át, amelyek közül a témánkhoz tartozó körben érdemi megállapításokat tartalmazó határozatokat a dolgozat a felhasznált források között nevesíti is. A jogirodalom oldaláról ehhez járul az általános és témaspecifikus monográfiák, szakkikkek feldolgozása, hogy a Kúria megközelítése

elhelyezhető legyen a magyar magánjogtudomány tágabb összefüggésrendszerében. A téma nemzetközi kapcsolódásaira tekintettel a megfelelő helyeken utalunk az Európai Unió Bíróságának, valamint a német és osztrák felsőbbbíróságok e témában közzétett, a magyar joggyakorlat szempontjából releváns határozataira is. Végül meg kell jegyeznünk, hogy a dolgozat elkészítése során felhasználtuk a Kúrián, a különböző bírósági tanácskozó testületekben – amelyek munkájában a szerző részt vett – folyó belső viták tapasztalatait is.

A kutatása módszere tehát alapvetően dogmatikai-elemző módszer, amely kiegészül az esetvizsgálat módszerével. E bonyolult kérdéskör közgazdasági háttérének feltárását, a társadalmi okok és hatások vizsgálatát a szerző nem tartotta jelen dolgozat keretei között feladatának. Ezekre csak annyiban utalunk, amennyiben feltétlenül szükséges a különböző megközelítések megértéséhez, vagy a magánjog szerint figyelembe vehető szempontok lehatárolásához (például abban a kérdésben, hogy a pénzügyi intézmény mennyiben várhatja el, hogy a saját működéséből fakadó szempontokat a fogyasztó figyelembe vegye) szükséges.

III. Az értekezés főbb megállapításai

Dolgozatunkban kísérletet tettünk arra, hogy a vonatkozó hazai jogirodalom és joggyakorlat áttekintésével megvizsgáljuk, vajon a Kúriának a deviza alapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatos elvi iránymutatásai és gyakorlata mennyiben illeszkednek harmonikusan a magánjog általános értelmezési keretébe.

Ehhez mindenekelőtt áttekintettük GROSSCHMID Béni pénzkötelmekre vonatkozó elméletét, annak főbb tételeit, annak továbbélését a hazai jogirodalomban és joggyakorlatban. E ponton ki kell emelni, hogy GROSSCHMID Béni különbséget tesz a valódi pénztartozások, vagyis a pénzürtékre szóló tartozások, valamint a pénznem- és pénzegyed-tartozások között. A valódi pénztartozások sajátossága a kirovás és a lerovás megkülönböztetése: míg előbbi a pénzürték nagyságát, utóbbi a teljesítés módját határozza meg. A pénzben pénzre szóló tartozás szerkezeti sajátossága, hogy a tartozás mennyiségét a kirovó pénznemben meghatározott összeg határozza meg, amelyet azonban a teljesítés során a lerovó pénznemben kell teljesíteni; a két összeg közötti kapcsolatot az átszámítás teremti meg. A pénzben pénzre szóló tartozás szerkezetéből adódó másik sajátosság, hogy a kirovó pénznem a tartozás állandó eleme, míg a lerovó pénznem és a lerovó összeg a lerovás helyétől és idejétől függően változik.

A pénzben pénzre szóló tartozás szerkezetéből adódóan a pénztartozás értéke csak a kirovó pénznem értékéhez viszonyítottan állandó. Az értékállandóság a pénztartozások lényegi, a pénz természetéből adódó kérdése, mivel a pénz használati értékét nem anyagi tulajdonságai, hanem csereértéke határozza meg, amely különböző helyeken és időben nem állandó. Ez a változékonyság különösen szembetűnő a válságidőszakokban; a magyar jogtudomány az 1920-as és 1930-as évek válságai során gyakorlatias válaszokat igyekezett találni erre a jelenségre, át-átörve a grosschmidi elmélet kereteit. Ezek a szükségmegoldások azonban inkább csak megerősítették a grosschmidi elmélet helyességét, hiszen a méltányosság nevében tett engedményeket méltán illette az a bírálat, hogy a másik fél hátrányára változtatták meg a jogviszonyok tartalmát, ezért azok csak kivételes esetekben voltak elfogadhatók.

A valódi pénztartozások dogmatikája nem alapozható meg a pénz sajátos természetének vizsgálata nélkül. Áttekintve a pénz történelmi megjelenési formáit, megállapítható, hogy a pénz-minőséget a pénzfunkciók, mindenekelőtt az általánoscsereeszköz-funkció betöltése alapozza meg. A pénz jogi természetét tekintve olyan dolog jellegű vagyontárgy, amely a forgalomban általánosan elismert csereértéket képvisel; e minőségében nem dolog, de a fajta és mennyiség szerint meghatározott dolgok egyes sajátosságait mutató sajátos vagyontárgy, amely leginkább az értékpapírokhoz hasonló jogi természettel bír. Ebből fakadóan pénznek minősül a pénzérme és a bankjegy, de nem minősül pénznek az ún. számlapénz, amely azonban – bár csereértékkel bír – de valójában csak pénzre szóló követelés. A pénz használati értéke valójában nem dologi hordozójának anyagi tulajdonságaiból, hanem csereértékéből fakad, ezért a pénz használata e csereérték birtoklásában és az azzal való rendelkezésben, vagyis a felhalmozásban és a fizetésben ragadható meg.

Ez az elméleti háttér segít értelmezni és minősíteni az ún. deviza alapú kölcsönszerződések mibenlétét és lényeges jellemvonásait. A korabeli jogi szabályozás hiányosságai folytán a Kúria 6/2013. PJE határozatának 1. pontja tisztázta a deviza alapú kölcsönszerződés fogalmát: olyan kölcsönszerződésről van szó, amelyben a grosschmidi elmélet fogalmai szerinti kirovó pénznem idegen pénznem, míg a lerovó pénznem a hazai pénznem. A kirovó és lerovó pénznem eltérése a kölcsönszerződést nem fosztja meg alapvető jellegétől, nem teszi a szerződést befektetési ügyletté: az idegen pénznem csupán a pénztartozás mennyiségét és ezáltal értékét megszabó szerepben van jelen az ügylet során, idegen pénznem tényleges szolgáltatásának kötelezettsége vagy joga nélkül. A kölcsönösszeg a kirovó pénznemben meghatározott és állandó összegű, a lerovó összeg ennek alapján, átszámítás révén határozható meg.

A vonatkozó jogszabályi rendelkezések szerint a kölcsönszerződés lényeges tartalmi eleme a kölcsönösszeg meghatározása (ideértve a kirovó pénznem megjelölését is), a hitelező folyósítási és az adós visszafizetési kötelezettsége, a kölcsön futamideje, valamint – visszerhes kölcsön esetén – a kölcsönért fizetendő ellenszolgáltatás, a kamat meghatározása. Ez utóbbi kapcsán azonban az az álláspontunk, hogy mivel a kamat kérdését diszpozitív szabály rendezi, ennek mértékében és felszámításában a szerződés létrejöttéhez a feleknek nem feltétlenül kell megállapodniuk, a régi Ptk. 205. §-ának (2) bekezdése, illetve a Ptk. 6:63. §-ának (4) bekezdése értelmében.

A kölcsönösszeg meghatározása deviza alapú kölcsönszerződés esetén is a kölcsönösszeg kirovó pénznemben történő meghatározását jelenti, így a kölcsönszerződés érvényességéhez – sem a régi Hpt. 210. §-ának (1) bekezdése, sem a régi Hpt. 213. §-a (1) bekezdésének a) pontja alapján – nem szükséges, hogy a felek azt a lerovó pénznemben is meghatározzák. A kölcsönösszeg kirovó pénznemben meghatározása a 6/2013. PJE határozat, illetve az 1/2016. PJE határozat értelmében akkor is megfelelő, ha a szerződés számszerűen csak a lerovó összeget határozza meg, de a kirovó pénznem meghatározása és az átszámításra való utalás révén a folyósításkor egyértelműen kiszámíthatóvá teszi a kölcsönösszeget kirovó pénznemben, szükség esetén az átszámításra vonatkozó diszpozitív szabály [rég Ptk. 231. § (1)-(2) bekezdés; Ptk. 6:45. §] alkalmazásával.

A deviza alapú kölcsönszerződés jellegadó sajátossága a lerovó és kirovó pénznem eltérése, amely a teljesítés körében szükségessé teszi a kirovó pénznemben meghatározott összeg konverzióját a lerovó pénznemben meghatározott összegre. Ez a konverzió azonban – a 6/2013. PJE határozat 1. pontjából, illetve a 2/2014. PJE határozat 3. pontjából kitűnően – pusztán egy matematikai művelet, átszámítás, nem valós valutaváltás, mivel a kirovó pénznemben meghatározott összeg szerepe mindösszesen a pénztartozás (m)értékének meghatározása, ezért a pénzügyi intézmény ennek kapcsán a fogyasztóra a folyósítás és a törlesztés körében alkalmazott különmű árfolyamok alkalmazásából eredő többletterhet nem háríthat. A szerződésnek a teljesítés körében a teljesítő fél személyétől függően különböző nemű átszámítási árfolyamok alkalmazását előíró kikötései tehát a 2/2014. PJE határozat 3. pontja szerint – mivel olyan többletfizetési keletkeztetnek a fogyasztó terhére, amely mögött nem áll valós szolgáltatás – tisztességtelenek, és ezért semmisek, helyükbe az átszámításra vonatkozó diszpozitív jogszabályi rendelkezések [rég Ptk. 231. § (2) bekezdés; Ptk. 6:45. § (2) bekezdés]

lépnek. Ez a megoldás az Európai Unió Bíróságának a C-26/13. sz., ún. Kásler-ügyben kifejtettek szempontokra épül, és a Dh1.tv. 3. §-ával törvényerőre emelkedett.

A kölcsönösszeg idegen pénznemben való kirovása azzal a gazdasági hatással jár, hogy a hazai pénznem kirovó pénznemhez viszonyított romlásának kockázatát az adós viseli. E kockázattelepítésre tekintettel a kölcsönösszeg idegen pénznemben való kirovásának érvényességét a Kúria a 6/2013. PJE határozat 2. pontjában, illetve a 2/2014. PJE határozatban több szempontból is megvizsgálta, egy olyan konstrukciót alapul véve, ahol a kölcsönösszeg idegen pénznemben való kirovásából fakadó árfolyam-kockázatot a hazai pénznemben kirótt pénztartozásokra irányadónál kedvezőbb kamatmérték kikötése ellensúlyozza. A Kúria megállapította, hogy ez a megoldás nem minősül tilos szerződésnek (vagyis nem ütközik sem jogszabályba, sem nyilvánvalóan a jó erkölcsökbe), nem uzsorás, nem lehetetlen szolgáltatásra irányuló, és nem színlelt szerződés. E megállapítások illeszkednek a Legfelsőbb bíróság, illetve a Kúria korábbi, a tilos, uzsorás, lehetetlen szolgáltatásra irányuló vagy színlelt szerződésekkel kapcsolatos joggyakorlatába.

A Kúria a 2/2014. PJE határozat 1. pontjában – a Kásler-ügyben kifejtett szempontokra támaszkodva – azt is megállapította, hogy a vizsgált konstrukció ugyan önmagában, általában nem minősül tisztességtelennek, azonban adott esetben, ha a fogyasztó a megfelelő tájékoztatás hiányában az átlagos fogyasztó mércéjével mérve nem lehetett tisztában az idegen pénznemben való kirovás gazdasági következményeivel, vagyis az árfolyamkockázat mibenlétével és a teljesítési kötelezettségére gyakorolt hatásával, akkor – mint az átlagos fogyasztó számára nem világos és nem érthető kikötés – a kölcsönösszeg idegen pénznemben való kirovása tisztességtelen, és ez által semmis. Ezt a jogértelmezést egyfelől megerősítette és pontosította a Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozása és a Konzultációs Testület, másfelől az Európai Unió Bírósága [C-186/16.; C-51/17.].

Ez a továbbfejlesztett értelmezés tisztázta, hogy a szerződésnek a kirovó pénznemre vonatkozó, nyelvtanilag világos és egyértelmű kikötésein túlmenően a fogyasztót külön is tájékoztatni kell az árfolyamkockázat mibenlétéről és hazai pénznem kirovó pénznemmel szembeni leértékelődésének a fizetési kötelezettségeire gyakorolt hatásáról. A hazai gyakorlat szerint nem minősül tájékoztatásnak, ha az árfolyamváltozás mibenléte és hatása csak több szerződéses rendelkezés együttes értelmezése révén, pusztán kikövetkeztethető, ugyanakkor az nem

kifogásolható, ha a tájékoztatást külön, jól felismerhető szerkezeti egységként a szerződéses okiratba rögzítik.

A hazai gyakorlat a tájékoztatás tartalmát illetően azt követeli meg, hogy a fogyasztó figyelmét felhívják arra: az árfolyamváltozásnak nincs felső határa, annak hatásait kizárólag és közvetlenül ő viseli, ennek következtében pedig fizetési kötelezettségei akár jelentősen megnövekedhetnek. A tájékoztatásnak nem kell kiterjednie az árfolyamváltozás várható irányára és mértékére; ha ez mégis megtörténik, ezért a pénzügyi intézmény szavatol. A tájékoztatásból annak is ki kell tűnnie, hogy a kedvezőtlen árfolyamváltozás lehetősége valós, vagyis a kölcsön futamideje alatt is bekövetkezhet. A tájékoztatás megfelelősége körében nem csupán a fogyasztó által aláírt okiratoknak van jelentősége, mert figyelembe kell venni a fogyasztónak szóban adott tájékoztatást és a pénzügyi intézmény által közzétett reklámokat is.

A tájékoztatás megtörténtét és tartalmát alapvetően a pénzügyi intézménynek kell bizonyítania, azonban a fogyasztót megilleti az ellenbizonyítás lehetősége. A tájékoztatás megfelelősége körében jelentősége van az elvárhatóság, valamint a jóhiszeműség és tisztesség polgári jogi alapelveinek: a fogyasztó nem hivatkozhat arra, hogy a részére írásban adott tájékoztatást nem olvasta el, arra viszont igen, ha olyan tájékoztatást kapott, amely az átlagos fogyasztó számára sem lett volna világos és érthető. A fogyasztótól elvárható az is, hogy ha valamit nem ért, kérdéseket tegyen fel és további tájékoztatást kérjen, annak megítélésénél azonban, hogy a fogyasztó kellő körültekintéssel járt-e el, amikor nem kért a pénzügyi intézménytől további tájékoztatást, figyelemmel kell lenni a szerződés átlagos fogyasztó számára esetleg félreérthető, homályos, bonyolult megfogalmazására is.

A jóhiszeműség és tisztesség elvéből, a nyilatkozási elvből és a tisztességtelenség főszabályként részleges érvénytelenséget okozó jellegéből adódik, hogy ha a tájékoztatás alapján az átlagos fogyasztóban az a téves képzet alakulhatott ki, hogy az árfolyamkockázatnak egy konkrét, meghatározható felső határa van, akkor ugyan a szerződés a kirovás érvénytelensége miatt teljes egészében érvénytelen, de a szerződés érvényessé nyilvánítása körében az érvénytelenségi ok kiküszöbölése akként történik, hogy a fogyasztót csak az ezt a konkrét mértéket meghaladó árfolyamkockázat alól kell mentesíteni. Abban az esetben azonban, ha az átlagos fogyasztó mércéjével mérve a tájékoztatásból az árfolyamkockázat mibenléte vagy jelentősége nem tűnik ki, a fogyasztó az árfolyamkockázat viselésére egyáltalán nem kötelezhető.

A kölcsönszerződésben a kölcsönösszeg rendelkezésre bocsátásának tipikus ellenértéke a kamat. A szerződés létrejöttéhez ugyan ebben a feleknek a régi Ptk. 205. §-ának (2) bekezdése, illetve a Ptk. 6:63. §-ának (4) bekezdése értelmében nem kell feltétlenül megállapodniuk, hiszen a régi Ptk. 232. §-ában, illetve a Ptk. 6:47. §-ában foglalt diszpozitív szabály rendezi ezt a kérdést. A régi Hpt. 210. §-ának (2) bekezdése alapján azonban a szerződés érvénytelen, ha az írásba foglalt szerződés nem határozza meg az ügyleti kamatot; ugyancsak érvénytelen az a fogyasztási vagy lakossági kölcsönszerződés a Hpt. 213. §-a (1) bekezdésének c) pontja alapján, amely nem tartalmazza a kamat százalékos mértékét. Ez utóbbi esetekben azonban a szerződés érvényessé nyilvánítható akként, hogy a bíróság rögzíti a szerződésben a kamat mértékét. A bírósági gyakorlat azonban nem teljesen egységes tekintetben, hogy az alakilag érvénytelen kamatkikötés esetén a körülmények és a felek nyilatkozatai alapján megállapítható kamatmérték vagy a törvényes kamatmérték alkalmazásának van-e helye; a Kúria mindenesetre előbbi álláspontot képviseli.

A felek által kikötött kamat tekintetében felmerülhet a kamat eltúlzott voltának kérdése. E kérdés megítélése során figyelemmel kell lenni a kamatfizetési kötelezettség elméleti indokaira, a kamat funkcióira éppúgy, mint a pénztartozás futamidejére, nagyságára, a szerződéskötés körülményeire, a szerződés céljára. Mind az elméleti megfontolások, mind a történeti előzmények, mind a bírósági gyakorlat azt támasztja alá, hogy az alapvető igazodási pont a törvényes kamatmérték, amelynek kétszeresét meghaladó kamatmérték általában már eltúlzottnak minősülhet. Természetesen a pénztartozás rövid futamideje és más különleges körülmények ennél magasabb kamatot is igazolhatnak, és hosszabb futamidő esetén a törvényes kamatmértékek súlyozott átlaga vehető figyelembe, ha a kamatmérték a futamidő alatt állandó. Meg kell jegyezni, hogy a német gyakorlat ugyancsak az irányadó kamatmérték kétszeresét tekinti olyannak, mint amely a kikötés erkölcsstelenségét vélelmezhetővé teszi, bár ki kell emelni, hogy ott a vizsgált mérték valójában nem a szűkebb értelemben vett ügyleti kamat, hanem az úgynevezett tényleges kamat, ami a magyar terminológia szerinti THM-mel azonos. Mind a magyar, mind az osztrák gyakorlatban felmerült a referenciaértékhez kötött kamatozás esetén az ún. negatív kamat kérdése, amit a magyar jogban jogszabály [a Ptké. 52/a. §], az osztrák jogban a felsőbírósági gyakorlat zár ki.

A gyakorlatban felmerült a kamaton felüli fizetési kötelezettségek megengedettségének kérdése. A Kúria gyakorlata szerint a kölcsönszerződésben a kamaton kívül más fizetési kötelezettséget is kikötni nem tilos (nem ütközik jogszabályba, illetve nyilvánvalóan jó

erkölcsbe, vö. EBH 2012.G.4.), azonban az egyes fizetési kötelezettségek kikötésének tilos volta, illetve tisztességtelensége érdemben vizsgálható. A Konzultációs Testület állásfoglalásaiból és az Európai Unió Bíróságának a C-621/17. számú ügyben hozott határozatából körvonalazható az egyes költségtételek tisztességtelenségének megállapításával kapcsolatos általános elvek.

Tisztességtelennek minősülhet egy költség, ha a szerződésből vagy jogszabályból nem derül ki, hogy milyen jellegű szolgáltatás fejében jár, vagy ha nem állapítható meg, hogy az egyes költségtételekkel ellentételezett ellenszolgáltatások között van-e átfedés. Ugyancsak tisztességtelen, ha a fogyasztót terhelő ellenszolgáltatással szemben nem áll a fogyasztónak nyújtott, valós ellenszolgáltatás, vagy a fogyasztót ugyanazon szolgáltatásért többszörös ellenszolgáltatás terheli, kivéve, ha az állapítható meg, hogy emiatt a fogyasztót nem érte valós hátrány, mivel e külön fizetési kötelezettségre tekintettel a másik ellenszolgáltatás arányos csökkentésére került sor, amely a fogyasztót ért hátrányt kiegyenlíti. Ugyancsak tisztességtelen, ha a kölcsönszerződés olyan szolgáltatás kötelező igénybevételét írja elő, amely a kölcsönszerződés teljesítése szempontjából indokolatlan, vagy aránytalan költségekkel jár.

A Kúria gyakorlata világosan elkülöníti a kölcsönrel kapcsolatos (és ezért a THM-be beleszámítandó és a kölcsönszerződésben is feltüntetendő) és a kölcsönszerződéssel csak „összefüggő” költségeket. Álláspontja akként összegezhető, hogy nem a kölcsönrel kapcsolatos költség a fogyasztó által harmadik személlyel megkötött (1) a hitel folyósítása érdekében kötelezően elő nem írt szerződés alapján felmerülő fizetési kötelezettség; (2) a hitel folyósítása érdekében, annak előfeltételként előírt szerződés alapján felmerülő fizetési kötelezettség akkor, ha a) azt jogszabály határozza meg, vagy b) a harmadik személyt a fogyasztó szabadon választotta ki; vagy c) a szerződés nemcsak a kölcsönszerződéssel kapcsolatos célokat szolgál.

A Kúria vizsgálta az egyes költségtételek meghatározásának alaki és tartalmi feltételeit. A Kúria kimondta, hogy az egyes költségtételek nemcsak a fogyasztó által aláírt okiratban, az ún. egyedi kölcsönszerződésben, hanem a külön okiratba foglalt általános szerződési feltételekben és a Hirdetményben is meghatározhatók. A Hpt. 210. §-ának (2) bekezdésében foglalt „egyértelmű meghatározottság” követelménye nem azonos az adott szolgáltatás fogalmának meghatározásával és a fogalom szerződésbe foglalásával, ezért megfelel az egyértelmű meghatározottság követelményének az is, ha a szerződés tartalmazza a költség, díj, jutalék

megjelölését és annak összegét vagy mértékét. Az egyszeri alkalommal felmerülő költségek százalékos meghatározása nem indokolt és nem is feltétele a szerződés érvényességének. Ha a pénzügyi intézmény valamely költségtételt nem kíván felszámítani, ezt feltüntetheti a szerződésben nulla értékben, ugyanakkor nulla érték esetén nem kötelező a költségtétel feltüntetése a szerződésben, mert a nem létező tétel nem minősül költségnek.

Az egyes költségtételek nem megfelelő meghatározása vagy a THM számítása során történő indokolatlan figyelmen kívül hagyása esetén alkalmazandó jogkövetkezmények tekintetében a Kúria álláspontja az, hogy ha a THM meghatározásánál nem vettek figyelembe egy költséget, és ebből következően esetlegesen tévesen jelölték volna meg a THM-et, ez a körülmény éppúgy nem eredményezi a szerződés semmisségét, mint ha a költségek, a díjak, vagy azok egy része a szerződésben nincs egyértelműen meghatározva; ez utóbbi ugyanis csak azzal a következménnyel jár, hogy a pénzügyi intézmény a meg nem határozott költségeket és díjakat nem számíthatja fel.

A költségtételekkel kapcsolatos német és osztrák gyakorlatot áttekintve megállapítható, hogy a német és az osztrák gyakorlat számos kérdést a magyar bírósági gyakorlattal azonosan ítél meg, ugyanakkor részint az alkalmazandó jogszabályok, részint a megközelítés eltéréséből adódóan számos ponton vannak különbségek. Általánosságban azt lehet megállapítani, hogy az osztrák felsőbbbírósági gyakorlat lényegesen megengedőbb a kamaton felüli költségek megítélésében, mint a magyar joggyakorlat, amely sok tekintetben inkább a szigorúbb német gyakorlathoz áll közelebb. Ennek jó példája a magyar folyósítási jutalékkal azonosítható egyszeri kezelési díj (*Bearbeitungsgebühr*) kapcsán elfoglalt álláspont, amelyet az OGH elfogadhatónak talált, míg a BGH tisztességtelennek minősített.

Egyezik a magyar és a német megközelítés abban, hogy a tartalmi ellenőrzés alá nem eső kikötések körét szűkítően értelmezi, és csak a tipikus szolgáltatásokat és ellenszolgáltatásokat érti rajta. A német joggyakorlat – a magyarhoz hasonlóan, az osztrák gyakorlattól eltérően – a diszpozitív szabályoknak nemcsak a hátrány megítélése, hanem a vizsgálhatóság körében is jelentőséget tulajdonít, utalva arra, hogy nemcsak a diszpozitív szabálytól eltérő, hanem az azt kiegészítő kikötések tisztességtelensége is érdemben vizsgálható. A német joggyakorlat abban is közelebb áll a magyarhoz, hogy – szemben az osztrák joggyakorlattal – nem annak tulajdonít jelentőséget, hogy kinek a cselekménye révén merült fel az adott költségtétel, hanem annak, hogy kinek az érdekét szolgálja, és ezt a kérdést szigorúan ítéli meg. Végül a német joggyakorlat

– szemben az osztrák joggyakorlattal – a díjak körében a nyújtott szolgáltatással való arányosságot, az áthárított költségek tekintetében a tényleges felmerülést éppúgy megköveteli, mint a magyar joggyakorlat.

Lényeges különbség van azonban abban, hogy míg a magyar szabályozás szerint a fogyasztási kölcsönszerződés kötelező elemeinek hiánya részleges vagy teljes érvénytelenséget eredményez, a német jog szerint a kölcsön folyósítása orvosolja ezt az érvénytelenséget, ám az ellenszolgáltatást a törvényes kamatra szorítja, míg az osztrák joggyakorlat e körben a tévedés, illetve a károkozás jogkövetkezményeit rendeli alkalmazni.

A deviza alapú kölcsönszerződés érvénytelenségeinek jogkövetkezményei kapcsán rámutattam, hogy a további jogkövetkezmények dogmatikai háttere mindmáig vitatott. VÉKÁS Lajos – NIZSALOVSZKY Endre nyomán – az eredeti állapot helyreállításának dogmatikai alapját a *rei vindicatioban*, a többi jogkövetkezmény alapját a jogalap nélküli gazdagodásban látja, ezzel szemben HARMATHY Attila – ugyancsak NIZSALOVSZKY nyomán – megkülönbözteti a jogalap nélküli gazdagodást a tartozatlan fizetés jogkövetkezményeitől.

A magunk részéről úgy látjuk, hogy a régi jogban alkalmazott „előbbeni állapot helyreállítása” nem azonosítható a régi Ptk. 237. §-ának (1) bekezdésében, illetve a Ptk. 6:112. §-ában szabályozott eredeti állapot (természetbeni) helyreállításával, hanem egy szélesebb kört ölel fel, amely az érvénytelen szerződés teljesítése során bekövetkező változások természetbeni vagy értékbeli visszafordítását jelenti a tartozatlan szolgáltatás visszatérítésére vonatkozó, a Ptk.-ban tételesen valójában nem kodifikált szabályok szerint. Emiatt a további jogkövetkezmények alkalmazási iránti igényt egységes kötelmi igénynek tekintjük, amelynek csupán megjelenési formái az eredeti állapot helyreállítása vagy a jogalap nélküli gazdagodás megtérítése.

A további jogkövetkezmények alkalmazása körében iránymutató elvként kell figyelembe venni, hogy az érvénytelenségi ok által védett érdeket, értéket a további jogkövetkezmények alkalmazása során is védelemben kell részesíteni, kell a felek jogait és kötelezettségeit a polgári jog általános alapelveinek (jóhiszeműség és tisztesség, elvárható magatartás, joggal való visszaélés tilalma) figyelembevételével meghatározni, és lehetőleg a szerződéses kötelelem fenntartására kell törekedni. A további jogkövetkezmények tartalmára vonatkozó elvekből adódik, hogy az eredeti állapot helyreállításának és a hatályossá nyilvánításnak – a

többlettényállások figyelembevétele esetén – értékben lehetőleg azonos eredményre kell vezetnie.

Áttekintve a Joggyakorlat-elemző Csoportban az eredeti állapot helyreállíthatóságával kapcsolatos vitát, majd annak jogirodalmi folytatását, a magunk részéről arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy az eredeti állapot helyreállításának kölcsönszerződés érvénytelensége esetén is helye van, figyelemmel arra, hogy az annak teljesítése folytán bekövetkező, vagyone érték növekményből adódó változások minden esetben visszafordíthatók. Ennek kapcsán van jelentősége a valódi pénztartozás természetére vonatkozó grosschmidi tanoknak, miszerint a pénztartozás lényege annak az értékmenységnek a szolgáltatása, amelyet a kirovott pénzüsszeg képvisel; ha ugyanis ez igaz, akkor a pénztartozás teljesítésének a következménye kölcsönszerződés esetén is ennek az értékmenységnek a megjelenése a jogosult vagyonában. Utaltunk arra is, hogy a kölcsöntartozás időbeliségéből adódó kérdések az időmúlás mint többlettényállási elemből fakadó járulékos igények körében, az alternatív forrásbiztosítás költségeivel arányos egyenértéki kamat megállapításával megoldhatók.

Röviden áttekintettük a részleges érvénytelenség kérdéseit is, figyelemmel arra, hogy az egyes kikötések tisztességtelensége tipikusan részleges érvénytelenséget okoz. Megállapítható, hogy a jogirodalmi álláspontok abban sem egyeznek, hogy a részleges érvénytelenség az érvénytelenség *sui generis* jogkövetkezménye, vagy speciális érvénytelenségi tényállás-e. A magunk részéről úgy látjuk, hogy vannak a részleges érvénytelenségnek olyan esetei, amikor a részleges érvénytelenség *sui generis* jogkövetkezmény, amely az érvénytelen rész kihullását eredményezi az aktív bírói beavatkozás lehetősége nélkül, míg más esetekben olyan speciális tényállás, amely a szerződés egy önállóan is értelmezhető kötelmet keletkeztető részében lesz érvénytelen, amelyek tekintetében az aktív bírói jogalakítás is megengedett.

Utaltunk arra is, hogy a régi Ptk. 239. §-ának (2) bekezdésében, illetve a Ptk. 6:114. §-ának (2) bekezdésében foglalt, fogyasztói szerződésekre vonatkozó részleges érvénytelenségi szabály valójában a 93/13/EGK irányelv 6. cikke (1) bekezdésének félrefordításából, illetve félreértéséből ered. Az Európai Unió Bíróságának vonatkozó joggyakorlatából [C-453/10.; C-38/17.; C-126/17; C-260/18.] kitűnően a nemzeti jogra tartozó kérdés, hogy a fogyasztóval kötött szerződés a tisztességtelen kikötés elhagyása esetén fennmaradhat-e, ebből a szempontból nincs döntő jelentősége annak, hogy ez a fogyasztóra nézve hátrányos-e, noha a szerződés megmentését egy diszpozitív szabály szerződési tartalomává válása révén

indokolhatja az, ha a szerződés teljes érvénytelensége a fogyasztó számára különösen hátrányos lenne.

Végül a részleges érvénytelenség kapcsán ismertettük a kirovás részbeni tisztességtelensége esetén alkalmazandó, a Civilisztikai Kollégiumvezetők Országos Tanácskozása által kidolgozott és a Konzultációs Testület által többször megerősített megoldást, miszerint ilyen esetekben a szerződést az eredeti kirovó pénznem és a kamat változatlanul hagyása mellett azzal kell érvényessé nyilvánítani, hogy az átszámítási árfolyam nem haladhatja meg a hitelt érdemlő tájékoztatásból egyértelműen kitűnő szélső értéket. Utaltunk arra is, hogy az ismertett tartalommal történő érvényessé nyilvánítás mellett speciális részleges érvénytelenségi jogkövetkezmény volt alkalmazható azokban az esetekben, ahol a szerződés alapján a deviza alapú lízingdíjat/törlesztőrészt forintban határozták meg, és az árfolyamkülönbséget időszakonként terhelték ki; amennyiben ezekben az esetekben csak az árfolyamkülönbséget kiterhelésére vonatkozó kikötés érvénytelenségét állapították meg, amivel azonban így is teljes egészében mentesítették a fogyasztót az árfolyamkockázat alól a megfelelő tájékoztatás hiánya miatt.

Az érvénytelenség további jogkövetkezményei körében foglalkoztunk az érvényessé vagy hatályossá nyilvánítás kérdéseivel is, különös tekintettel a deviza alapú kölcsönszerződések érvényessé vagy hatályossá nyilvánítása körében felmerülő kérdésekkel, nevezetesen a kirovó pénznem meghatározásával és a kamatmérték változtathatóságának kérdésével. E körben az az álláspontunk, hogy a kirovás megváltoztatására ezekben az esetekben nincs sem szükség, sem mód, ha a kirováshoz kapcsolódó kikötés maga tartalmi okból vagy akarathiba miatt nem érvénytelen. Ha azonban a kirovás módja megváltozik, akkor a kamat mértékét – amely a törvényes kamatmértékek esetén is a kirovó pénznemhez igazodik – is ennek megfelelően meg kell változtatni, lehetőleg úgy, hogy az tükrözze a felek konszenzusát és az ügylet lényeges körülményeit, ami leginkább a referenciakamat kicserélése és a kamatfelár változatlanul hagyása révén érhető el.

Figyelemmel a Konzultációs Testület 2019. június 19-ei ülésén felvetett két megoldás különbözőségére, röviden felvázoltuk azt az uniós jogi érvrendszert, és azokat a gyakorlati körülményeket, amelyek alapján a két megoldás – uniós jogi megfelelést és tényleges számszaki eredményét illetően – egyenértékűnek minősül, nevezetesen azt, hogy a fogyasztót ért hátrány, amelyet a tisztességtelen kirovás folytán elszenvedett, és amely alól a 93/13/EGK

irányelv 6. cikkének (1) bekezdése alapján a fogyasztót mentesíteni kell, a folyósításkor értékben azonos tőkeösszegű, azonos kockázatú, forintalapú kölcsönhöz viszonyított többletfizetési kötelezettségben ragadható meg, és csupán technikai kérdés, hogy e többlet visszatérítése az által válik lehetővé, hogy a szerződést ezzel a forintkölcsönrel azonos tartalommal nyilvánítottuk érvényessé, vagy hogy az érvényessé nyilvánítás körében az árfolyamkockázatot korlátozzuk olyan mértékben, amely mellett ez a többletfizetési kötelezettség a fogyasztót nem terheli.

Utolsóként a kölcsönszerződés részleges érvénytelenségéből adódó túlfizetés elévülésével kapcsolatos problematikát vizsgáltuk meg. Álláspontunk szerint ugyan ezek elévülése a törlesztések időpontjában megindul, de mivel az esedékes tartozásra – a jóhiszeműség és tisztesség elvéből következőleg – elsősorban ezeket kell elszámolni, ezért ezek az igények a következő törlesztőrészlet esedékessé válásakor elenyésznek, és a halmozódó igények csak azután tudnak elévülni, hogy az adós valamennyi fizetési kötelezettségének eleget tett, mert ezt követően már nincs olyan tartozás, amelyre el lehetne ezeket számolni. Ehhez képest úgy ítéljük, hogy a Dh2.tv. tételes elszámolási szabályai nem speciális rezsimit vezetnek le, hanem a Ptk. általános szabályait konkretizálják az adott esetre.

A hazai joggyakorlat és jogirodalom egybevetése alapján megállapítható, hogy a Kúria deviza alapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatos joggyakorlata körében a magánjogi dogmatika alapján, a magánjog alapelveinek figyelembevételével, a Legfelsőbb Bíróság és a Kúria korábbi joggyakorlatából kiindulva építette ki azt az értelmezési keretet, amelyben az egyes jogkérdések elkülöníthetők és elbírálhatók. Azt is világosan kell látni, hogy a Kúria e jogterületen uniós szinten is úttörő szerepet játszott: nem arról van szó ugyanis, hogy az uniós jogban már készen álló megoldásokat kellett a magyar magánjog hatálya alá tartozó tényállásokra alkalmazni, hanem inkább arról, hogy e jogterületen bizonyos speciális tényállásokra elsőként a Kúria alkalmazta a 93/13/EGK irányelv szabályait, és az általa kidolgozott megoldásokat az Európai Unió Bírósága – mindezidáig – rendre az uniós joggal összhangban állónak minősítette.

A deviza alapú kölcsönszerződésekkel kapcsolatos perek magyar tapasztalatai alapján célszerű lenne a legfontosabb elveket a jövőre nézve tételes szabályokban rögzíteni. Így az átláthatóság növelése érdekében célszerű lenne jogszabályban rögzíteni legalább a fogyasztói szerződések tekintetében az „egy szolgáltatás – egy ellenszolgáltatás”-elvet, vagyis megtiltani a szolgáltatásért járó ellenszolgáltatás indokolatlan megbontását. Célszerű lenne kimondani,

hogy a fogyasztói kölcsönszerződésben kamaton felül további fizetési kötelezettség csak akkor köthető ki, ha az olyan, a szerződésben megjelölt, önálló mellékszolgáltatást ellentételez, amelyet a hitelező vagy harmadik személy az ügylet megkötése vagy teljesítése érdekében a fogyasztónak nyújt, vagy – a kölcsönszerződéssel rendszerint vagy szükségképpen együttjáró mellékszolgáltatás esetén – arra tekintettel a tipikus főszolgáltatást (a kamatot) arányosan csökkentik.

Egyébként is célszerű lenne a jogszabályban meghatározni az egyes költségtétel-típusok (kamat, díj, költség, jutalék) fogalmát, és a szerződésekben megkövetelni ezek következetes használatát, a szükséges mértékben szankcionálva e szabály megsértését, akár az által, hogy a megtévesztő elnevezés használata folytán beálljon a tisztességtelenség vélelme, vagy olyan módon, hogy ebben esetben a tisztességtelenséget az adott költségtípusra vonatkozó szabályok szerint vizsgálná a bíróság. A költség esetén a költség indokoltságát és tényleges felmerülést kellene vizsgálat tárgyává tenni, a jutalék esetén azt, hogy a fogyasztó javára valamely harmadik személy által nyújtott szolgáltatás közvetítésének díjáról van-e szó, a díj esetén pedig azt, hogy az ellentételezett szolgáltatást valóban a fogyasztónak nyújtja-e a hitelező pénzügyi intézmény.

Indokolt volna a jogkövetkezményeket is átgondolni: lehetőleg el kellene kerülni azt, hogy a szerződések megdőljenek. Ennek értelmében a kötelező tartalmi elemek hiánya esetén célszerű lenne átvenni azt a német megoldást, miszerint a kölcsönösszeg meghatározása miatti érvénytelenséget a kölcsönösszeg folyósítása orvosolja (esetleg akként, hogy ha a deviza alapú kirovás nem egyértelmű, akkor a kölcsönt forintban kirovtnak kell tekinteni), míg a kamat és az egyéb fizetési kötelezettségek tekintetében azzal a következménnyel járnak, hogy a kölcsönösszeg után csak a törvényes kamatmérték számítható fel.

Abban az esetben, ha a jogkövetkezményekkel kapcsolatos uniós elvárások tisztázódnak, célszerű lenne a kirovás érvénytelensége esetén alkalmazható jogkövetkezmények törvényi rögzítése. Ezt annak idején a forintosítási törvény kodifikációja kapcsán már jeleztem az igazságügyi tárcánál, de akkor ez elmaradt, mert a minisztériumnak az volt az álláspontja, hogy jogszabállyal nem lehet a szerződések érvénytelenségét az érvénytelenségi ok kiküszöbölésével – tehát jogszabályi szerződésmódosítás útján – orvosolni. Ez azonban szerintem alaptalan aggály, és nagyban növelné a jogbiztonságot, ha ezeket a szerződéseket a jogszabály nyilvánítaná érvényessé, az általa meghatározott tartalommal.

Az elszámolás tapasztalataiból okulva célszerű lenne a fogyasztói kölcsönszerződések esetén előírni, hogy a bank a havi törlesztések elszámolása során a követeléseit és a befolyt összegeket az egyes fizetési jogcímekeket elkülönítve, a fizetési kötelezettségek mértékét, a kiszámításuknál figyelembe vett adatokat konkrétan megjelölve tüntesse fel, és ezeket az elszámolásokat a szerződés megszűnését követő öt évig őrizze meg. Számos esetben fordult elő ugyanis, hogy a fogyasztó azért nem tudta az igényét pontosan megjelölni, mert fogalma sem volt, hogy a bank milyen adatokkal számolt, sőt, sok esetben a bankok sem tudták – a még folyó kölcsönöknél sem – a korábbi időpontban fennálló paramétereket.

IV. A szerző dolgozat tematikájába vágó publikációi:

Előre kell bocsátanunk, hogy számos, a különböző kúriai konzultatív testületek által közzétett állásfoglalás a szerző előterjesztése alapján, annak lényegében változtatás nélküli elfogadása révén készült. Ezekon felül, kifejezetten a szerző neve alatt az alábbi, a dolgozat tematikájába tartozó tanulmányok jelentek meg:

1. POMEISL András József: Néhány gondolat a semmisségről. *Gazdaság és Jog*, XII. évf. (2004.) 11. sz., 3-9.
2. POMEISL András József: A kezes és a gazdasági társaság tagja felelősségének (mögöttes felelősség) elévülése. *Iustum, Aequum, Salutare*, III. évf. (2007) 3. sz., 191-200.
3. POMEISL András: XXVI fejezet: A szerződés megszűnésének egyes esetei Az elévülés. In: OSZTOVITS András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény magyarázata*, Budapest, OPTEN, 2011, 1117-1185
4. POMEISL András József: Két Ptk. között. A 2009. évi CXX. törvény érvénytelenséggel kapcsolatos általános szabályai. *Ügyvédek Lapja*, L. évf. (2011.) 1. sz., 6-10.
5. POMEISL András: Egyéb kötelemkeletkeztető tényállások. In: WELLMANN György (szerk.) *Polgári jog. Kötelmi jog. – Az új Ptk. magyarázata VI/VI*. Harmadik, Negyedik, Ötödik és Hatodik rész. Budapest: HVG-ORAC, 2013, 534-566.
6. POMEISL András József: Mikor uzsora az usura? In: CSEHI Zoltán et alii. (szerk.): *(L)ex cathedra et praxis – Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Pázmány Press, 2014., 205-219.
7. POMEISL András: Külföldi kirovó pénznem magyar törvényben? *Ügyvédek Lapja*, LIV. évf. (2015), 12-18.
8. POMEISL András József – WELLMANN György: Emlékeztető a DH. törvények hatálya alá tartozó szerződések érvénytelenségével kapcsolatos perekkel foglalkozó konzultációs testület 2016. szeptember 28. napján tartott üléséről. *Kúriai Döntések – Bírósági Határozatok*, LXIV. évf. (2016) 12. sz., 1500-1508.
9. POMEISL András József – WELLMANN György: Emlékeztető a DH. törvények hatálya alá tartozó szerződések érvénytelenségével kapcsolatos perekkel foglalkozó konzultációs testület 2016. szeptember 28. napján tartott üléséről. *Kúriai Döntések – Bírósági Határozatok*, LXI. évf. (2017) 1. sz., 130-134.

10. POMEISL András József: A devizaalapú kölcsön fogalmi elemei és konstrukció jogi megítélése a Kúria gyakorlatában. *Acta Humana*, 2017/4. 71–88.
11. POMEISL András: Hatodik rész: Egyéb kötelemlenkeletkeztető tények. In: WELLMANN György (szerk.): *Az új Ptk. magyarázata VI/VI. – Kötelmi jog Harmadik, Negyedik, Ötödik és Hatodik Rész*, Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2018, 703-736.
12. POMEISL András József: Az árfolyamkockázatot a fogyasztóra telepítő szerződési kikötés tisztességtelensége esetén alkalmazandó jogkövetkezmény. In: BODZÁSI Balázs (szerk.): *Gazdasági jogi és adójogi tanulmányok*, 2020, Budapest, Corvinus, 2020, 258-260.